การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชา ในการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

The Application of Principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy for Local Wisdom Management of San Ton Fan Village, Mae Kao Tom Sub-District, Muang Chiang Rai District, Chiang Rai Province

วันที่ส่งบทความ: 31 พฤษภาคม 2565
วันที่แก้ไขบทความ: 13 กรกฎาคม 2565
วันที่ตอบรับบทความ: 22 กรกฎาคม 2565

จรูญ แดนนาเลิศ [1]

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชาในการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาบริบทด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน บ้านสันต้นแฟน 2) ศึกษาการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน และ 3) พัฒนาชุดความรู้การบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นกรอบเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาชุดความรู้การบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาทั้ง 3 ขั้นตอน ของชุมชนบ้านสันต้นแฟน เป็นชุมชนต้นแบบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำเอาหลักการทรงงานมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น จนได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากอำเภอเมืองเชียงราย ให้เข้าโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

[1] อาจารย์ประจำสำนักวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
e-mail: dannalerd@gmail.com

พุทธศักราช 2562 ผู้วิจัยได้ถอดเป็นชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชา

คำสำคัญ: หลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชา การบริหารจัดการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
บ้านสันต้นแฟน จังหวัดเชียงราย

The Application of Principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy for Local Wisdom Management of San Ton Fan Village, Mae Kao Tom Sub-District, Muang Chiang Rai District, Chiang Rai Province

Received: May 31, 2022
Revised: July 13, 2022
Accepted: July 22, 2022

Charoon Dannalert [1]

Abstract

The research entitled “The Application of Principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy for Local Wisdom Management of San Ton Fan Village, Mae Kao Tom Sub-District, Muang Chiang Rai District, Chiang Rai Province” aimed to 1) study the society, politics, culture and community economy of Ban San Ton Fan community, 2) study local wisdom management of Ban San Ton Fan community through the steps of the principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy, 3) develop the knowledge set of local wisdom management of Ban San Ton Fan community based on the King's Philosophy. This research was qualitative research with in-depth data collection. The research implementation consisted of three steps as follows; step 1: study the society, politics, culture, and community economy of Ban San Ton Fan community, step 2: study local wisdom management through the steps of the principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy of Ban San Ton Fan community, step 3: develop the knowledge set of local wisdom management based on the King's Philosophy of San Ton Fan Village. The results of the research from three steps appeared that Ban San Ton Fan community was the model of sufficiency economy philosophy by using principles of His Majesty's Work as the guidelines for community management based on local wisdom. This community was selected from Muang Chiang Rai District to join the Sufficiency Economy Village Stability, Prosperity, and Sustainability project on the auspicious occasion of the Royal Coronation Ceremony 2019. Therefore,

[1] Lectuer, School of Political Science and Public Administration Chiang Rai Rajabhat University
e-mail: dannalerd@gmail.com

the researcher made the knowledge set of the local wisdom and the local wisdom management based on the King's Philosophy.

Keywords: Principles of His Majesty's Work based on the King's Philosophy, Management, Local wisdom, Ban San Ton Fan, Chiang Rai Province

บทนำ

ตลอดระยะเวลากว่า 70 ปีแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ได้แสดงให้ประจักษ์แก่อาณาประชาราษฎร์ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศถึงพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการ ซึ่งกล่าวได้ว่าพระองค์มิทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศแต่เพียงอย่างเดียวแต่ทรงเป็นผู้นำแห่งแผ่นดินที่แท้จริง เป็นที่ประจักษ์ในพระราชกรณียกิจซึ่งสะท้อนพระปรีชาสามารถด้านการบริหารจัดการ ทรงเป็นผู้นำที่มีพระวิสัยทัศน์ การเป็นแบบอย่างของการบูรณาการการทำงาน ทรงเป็นผู้นำในการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งปัจจุบันมีการน้อมนำเอาหลักการตามพระราชดำรัส หรือเรียกว่า “ศาสตร์ของพระราชา” ของพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาใช้เป็นแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังจะได้กล่าวในส่วนของรายละเอียดต่อไป

หลักการส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คือ การยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา เพื่อให้เกิดการบรูณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างมีเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกัน และการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชมุชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี สำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ วินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและ คุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อม เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้าง คนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมโดยยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทย (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2563)

ศาสตร์พระราชา คือ การน้อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากำหนดเป็นหลักในการปฏิบัติเป็น “ศาสตร์ของแผ่นดิน” (เดชา ปุญญบาล, 2560, หน้า 13) ทั้งนี้ หลักการทำงานตามศาสตร์พระราชา คือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ซึ่งเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงใช้เป็นวิธีการทรงงานมาตลอดรัชสมัย ดังที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัส เมื่อปี 2554 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ, 2554, หน้า 28-29) ว่า “เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุขโดยต้องคำนึง เรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญ คือ นักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใยความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศาสตร์พระราชา คือ องค์ความรู้ของพระราชา ที่ทรงช่วยเหลือปวงชนชาวไทยโดยการวางแนวทาง แนวคิด ทฤษฎีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการและขั้นตอนการทรงงานผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4,810 โครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนของพระองค์

การสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการนำศาสตร์พระราชาไปปฏิบัติให้เกิดผลใน 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้ประเทศพัฒนาไปอย่างยั่งยืน รวมทั้งการนำองค์ความรู้ในวิธีการทรงงานทั้งหมด 23 ข้อ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554, หน้า 39) โดยสามารถจัดกลุ่มของหลักการทรงงานได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ หลักคิด หลักวิชา และหลักปฏิบัติ มาใช้ในการดำเนินชีวิต การทำงานของบุคคล ครอบครัว ชุมชน หรือองค์กรต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและหน้าที่ความรับผิดชอบให้เจริญก้าวหน้าต่อไป การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านก็เป็นประเด็นหนึ่งที่จำเป็นต้องให้ได้รับการพัฒนาสืบสานต่อไปเพื่อให้มีความทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้อย่างจริงจังซึ่งการพัฒนาเป็นไปอย่างมีระบบได้ผลชัดเจนตามบริบทสังคมต้องพิจารณาหรือน้อมนำขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางเนื่องจากการเป็นหลักการที่เป็นองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาที่ผ่านการกลั่นกรองมาแล้ว ประกอบกับภาคเหนือมีความหลากหลายทางชาติพันธ์จึงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากที่ควรมีการสืบสานสืบทอดการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการทางสังคมและวัฒนธรรมรวมไปถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ส่วนหลักการบริหารจัดการ คือ การใช้ความรู้ทั้งที่เป็นศาสตร์และทักษะที่เป็นศิลป์ในการนำเอาทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ และการจัดการ มาใช้อย่างเป็นกระบวนการ มีระบบระเบียบแบบแผน เพื่อสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการนั้นประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน โดยผู้บริหารจะต้องทราบว่าดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการนั้น การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในการบริหารที่สำคัญ ทรัพยากรในการบริหารมีอยู่ 4 ประเภท ที่เรียกว่า “4M” ประกอบไปด้วย มนุษย์ (man) เงิน (money) วัสดุ (material) และความสามารถในการจัดการ (management) 4M นับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร ด้วยเหตุผลที่ว่าการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพ มีงบประมาณที่เพียงพอในการสนับสนุนการดำเนินการ มีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะกับความต้องการของแผนงานและโครงการ และมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และสมชาย หิรัญกิตติ, 2545, หน้า 18)

เช่นเดียวกับชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนที่มีการสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประกอบด้วย การนำเอาภูมิปัญญาไปจัดการกับปัญหาขยะ

ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นเมือง และภูมิปัญญาด้านการจัดการพื้นที่ทำกินตามเศรษฐกิจพอเพียง โดยการน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จนทำให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี 2559 ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันการได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ประจำปี 2562 ของกระทรวงมหาดไทย

ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชา เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดและสร้างการเรียนรู้จัดทำเป็นชุดความรู้ เพื่อการเผยแพร่จากแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่เกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน บ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิดการวิจัย

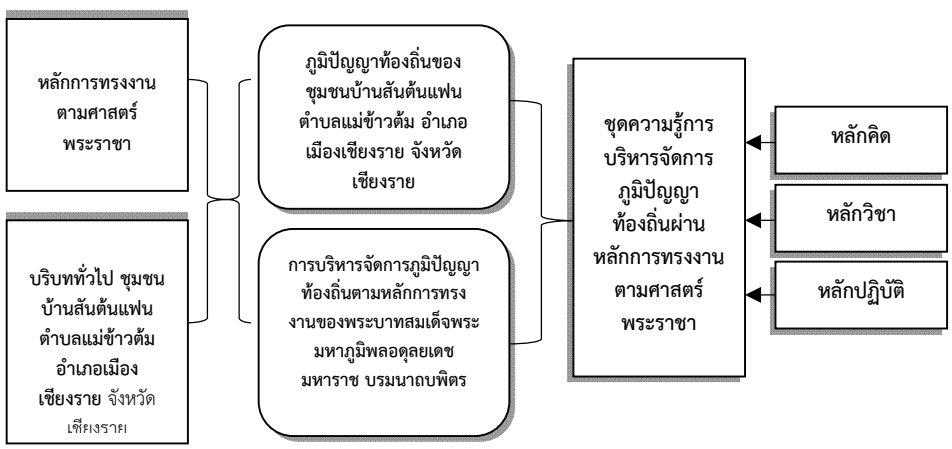

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้แยกการดำเนินการออกเป็น 3 ประเด็นการศึกษา โดยประเด็นการศึกษาแรกบริบทด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน บ้านสันต้นแฟน ประชากรในการศึกษา ได้แก่

ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกมาอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาชุมชน (community study) การค้นคว้าเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชนรายบุคคล (interview) ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาภูมิปัญญาด้วยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา

การดำเนินการวิจัยในประเด็นที่สอง การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีประชากรในการศึกษา ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน ผู้นำและกรรมการชุมชน จำนวน 7 คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (interview guideline) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำและกรรมการชุมชน ซึ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบสร้างข้อสรุปโดยจำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) แบบไม่ใช้ทฤษฎี

การดำเนินการวิจัยประเด็นที่สาม พัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีประชากรในการศึกษา ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อแบบประเมินชุดความรู้ โดยการจัดการสนทนากลุ่มและตรวจสอบชุดความรู้ ในการระบวนการวิเคราะห์เชิงระบบ (systematic analysis) สำหรับทำความเข้าใจการบริหารจัดการภูมิปัญญา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลการศึกษาบริบทด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย สรุปผลได้ดังนี้

1) บริบททางด้านสังคม พบว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคมที่เป็นแบบแนวราบหรือแนวนอน ทำให้เกิดความร่วมมือ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความผูกพันเป็นครือญาติใกล้ชิดสนิทสนมกัน ให้ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) บริบททางด้านการเมืองการปกครอง พบว่า การก่อตั้งชุมชนเริ่มต้นจากการค้นหาสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติเช่น ดิน น้ำ ป่า ทำเลที่ปลอดภัยเหมาะแก่การปลูกบ้านที่อยู่อาศัยและการอพยพมาตั้งถิ่นฐานโดยมีผู้นำที่เป็นเครือญาติกัน ผู้นำที่คุณลักษณะที่เป็นที่พึ่งได้ สมาชิกให้ความเคารพเชื่อถือยอมรับและศรัทธาในตัวผู้นำ หากมีการจัดตั้งหมู่บ้านที่เป็นทางการแล้วมักจะได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการเช่น ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนก็จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม สำหรับการปกครองชุมชนจะกระจายอำนาจการปกครองแบ่งออกเป็นคุ้มหรือหมวด จะมีสมาชิก 10-12 ครัวเรือน โดยมีหัวหน้าคุ้มหรือหัวน้าหมวดทำหน้าที่ช่วยบริหารงานประสานการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านหรือมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาในชุมชน

3) บริบททางด้านวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ จึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน หากชุมชนใดที่มีการปฏิบัติด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจแล้วจะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งในที่สุด

4) บริบททางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนมีทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่า และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรในการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย มีการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรที่ดีมีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การบริโภค การระดมทุน การออมทรัพย์เพื่อเป็นสถาบันทางการเงินของชุมชน จนสามารถพึ่งตนเองได้ชุมชนจึงมีกิจกรรมลดรายจ่ายเพิ่มรายได้เพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจของชุมชน เช่น จัดทำบัญชีครัวเรือน สร้างจิตสำนึกในการใช้จ่ายส่งเสริมการประหยัด ใช้จ่ายในสิ่งที่เป็นประโยชน์

1.2 ผลการศึกษาการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ได้นำผลการศึกษาการบริหารจัดการชุมชนมากำหนดประเด็นองค์ประกอบเนื้อหาและแนวคิดการบริหารจัดการชุมชน จากนั้นทำการร่างเป็นรูปแบบและมีการตรวจสอบรูปแบบและมีการปรับรูปแบบให้สมบูรณ์ที่จะใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ครอบคลุมกรอบการพัฒนา อันประกอบไปด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ (learning) การพัฒนาเศรษฐกิจ (economy) การพัฒนาสังคม (society) การพัฒนาการเมืองการปกครอง (politics) การพัฒนาองค์กร (organization) และการอนุรักษ์วัฒนธรรม (cultural preservation) ซึ่งการพัฒนาตามกรอบการพัฒนาแบบ LESPOC Model ของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชนโดยยึดภูมิปัญญาเป็นฐานนั้น มีกระบวนการบริหารจัดการชุมชนที่ดี โดยสังเคราะห์ออกมาเป็น 8 แนวทางการบริหารจัดการ ดังนี้ 1) การเตรียมคน 2) กำหนดประเด็นปัญหา 3) ดำเนินกิจกรรมสาธารณะ 4) สร้างความร่วมมือภายใน 5) เครือข่ายภายนอก 6) กระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน 7) ระบบความสัมพันธ์ และ 8) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี

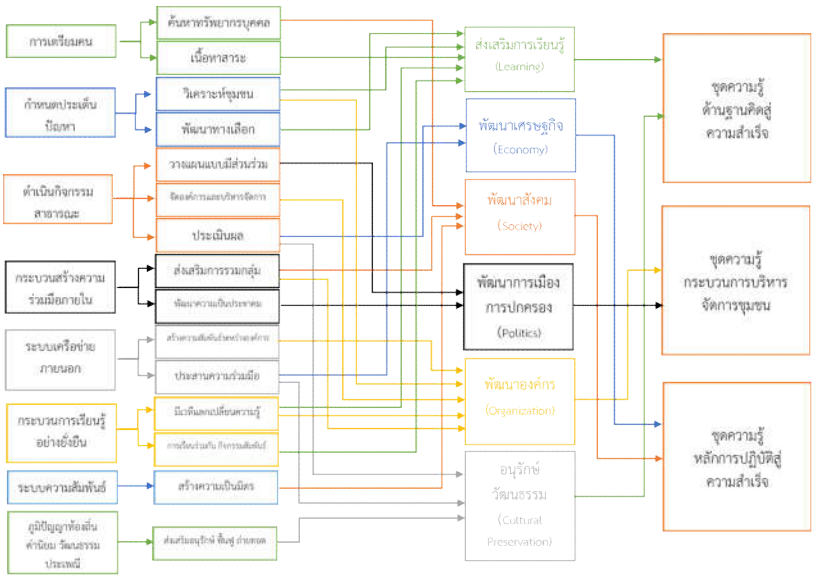

ภาพที่ 2 การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตามกรอบการพัฒนาแบบ LESPOC Model
ที่มา: จรูญ แดนนาเลิศ

จากภาพที่ 2 การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน อธิบายได้ดังนี้

1) การเตรียมคน คือ การค้นหาทรัพยากรบุคคล ปราชญ์ชาวบ้านด้านต่าง ๆ และรวบรวมเนื้อหาสาระของความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งในชุมชนบ้านสันต้นแฟน พบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนมาตั้งแต่อดีตที่ผู้นำในชุมชนได้มีการเรียนรู้และถ่ายทอดคุณลักษณะของผู้นำ ให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้เชิงประจักษ์โดยทำคนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ มีความขยันขันแข็ง อดทน มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาหมู่บ้านจนเกิดการยอมรับ ศรัทธาและมีความเชื่อมั่นว่าจะนำพาหมู่บ้านให้เกิดความสุขร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาการเมืองการปกครองในชุมชน

2) การกำหนดประเด็นปัญหา คือ การได้มีกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน ประเด็นปัญหาร่วมกัน สร้างกระบวนการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดและพัฒนาทางเลือกให้เกิดเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา ซึ่งในชุมชนบ้านสันต้นแฟน พบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสนองตอบความต้องการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหรือความต้องการในการพัฒนาชุมชนร่วมกันเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การการส่งเสริมการเรียนรู้และจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาได้อย่างเป็นระบบในชุมชน

3) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ คือ การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม โดยการจัดองค์การและบริหารงานตามแผนงานที่วางเอาไว้ เพื่อให้เกิดการติดตามผลและประเมินผลของงานสาธารณะใน

ชุมชน ซึ่งงานสาธารณะดังกล่าวมาจากการวิเคราะห์ในชุมชนบ้านสันต้นแฟน พบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกของแต่ละกลุ่มที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน การบริหารจัดการกลุ่มได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิก ความรับผิดชอบของสมาชิกความโปร่งใสในการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้และสิ่งที่สมาชิกเห็นว่าสำคัญอย่างยิ่งก็คือการแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ ได้มีการเรียนรู้ร่วมกันและถ่ายทอดแก่สมาชิกยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนรับรู้และเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันของชุมชน โดยจะเน้นการประยุกต์ใช้หลักคิดของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ซึ่งจะเน้น “หลักการมีส่วนร่วม” รู้จักเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น แม้กระทั่งคำวิพากษ์วิจารณ์และนำมาปรับใช้อย่างฉลาด เคารพความคิดที่แตกต่าง ใช้วิธีที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมา ในการทำงานรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่จะได้รับประโยชน์และผู้ที่ต้องเสียประโยชน์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการเมืองการปกครอง การพัฒนาการเป็นองค์กร และการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

4) การสร้างความร่วมมือภายใน คือ การเน้นกระบวนการภายในชุมชน การส่งเสริมการรวมกลุ่มภายในชุมชน เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาความเป็นประชาคม การสร้างความเข้าใจแบบเดียวกัน โดยชุมชนบ้านสันต้นแฟนเน้นกระบวนการสร้างความร่วมมือด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา พบว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษในอดีตที่มีการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ลูกหลานหรือบุคคลที่มีความใกล้ชิดด้วยวิธีการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว เช่น วิชาการป้องกันตัว การต่อสู้มวยไทย กระบี่กระบอง การเรียนรู้วิชาอาคมไสยศาสตร์ การรักษาด้วยสมุนไพร การประกอบอาชีพและอื่น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นกลุ่ม องค์กร และการพัฒนาการเมืองการปกครองของประชาคมเดียวกันในชุมชน

5) ระบบเครือข่ายภายนอก คือ เน้นการสร้างเครือข่ายกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกชุมชน เพื่อระดมทุนต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพบว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นจุดเริ่มต้นและนำไปสู่การขยายเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีการประสานความร่วมมือของกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการเชื่อมประสานกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันและขยายผลกิจกรรมให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง โดยมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายมีการใช้เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นแรงหนุนในการทำงานร่วมกัน การสร้างเครือข่ายของชุมชนจึงเป็นพลังที่สำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักคิดของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ที่เน้น “หลักการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน” สังคมใดก็ตาม ถ้ามีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ด้วยความมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน สังคมนั้นย่อมเต็มไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุขน่าอยู่มาเป็น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

6) กระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน คือ การสร้างกระบวนการ เวที กิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้โดยเฉพาะการเข้าใจชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในชุมชนบ้านสันต้นแฟนพบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชน ได้เรียนรู้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต ชุมชนจึงได้มีกระบวนการและวิธีการในการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุลและใช้อย่างถูกวิธี โดยการสร้างจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชนให้มีการอนุรักษ์รักษา ดูแลไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายตามหลักการ “ปลูกป่าในใจคน” ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในทุกช่วงวัย

7) ระบบความสัมพันธ์ คือ การสร้างความเป็นมิตร สร้างความเป็นชุมชนนิยมของคนทุกช่วงวัยเพราะการปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้ทันสมัย แต่ไม่ทอดทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาเดิมของชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านสันต้นแฟนพบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ที่เป็นปรากฏการณ์ของสังคมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ชุมชนจึงต้องอาศัยการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดด้วยการคิดค้นหารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยการประยุกต์ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดกระบวนการผ่านการปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก จนได้วิธีการและกระบวนการที่ดีและนำมาใช้ในชุมชนจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการพัฒนาสังคม

8) การสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานของคนในชุมชน คือ การส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งชุมชนบ้านสันต้นแฟนพบว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนมีความสำนึกรักถิ่นฐานของตนเอง สร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานของคนภายในชุมชนนั้นถือว่าสอดคล้องกับหลักคิดที่ว่า “ระเบิดจากข้างใน” โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคนก่อนจะทำอย่างอื่นเพื่อให้ได้ทีมงานที่ดีมีคุณภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังนั้นการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นแนวทางการปฏิบัติในการสร้างจิตสำนึกผ่านกระบวนระเบิดจากภายในชุมชนของตนเองเสียก่อน กล่าวคือ เมื่อถึงเทศกาลหรือประเพณีสำคัญของหมู่บ้านที่จัดขึ้นทุกปี กลุ่มคนเหล่านี้จะกลับมาเยี่ยมครอบครัวพร้อมกับเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของหมู่บ้านที่จัดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชน

1.3 ผลการพัฒนาชุดความรู้การการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของชุมชน ได้นำมาพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ได้ดังนี้

1) ชุดความรู้ด้านฐานคิดสู่ความสำเร็จ คือ การที่เน้นการสร้าง การส่งเสริมกระบวนการคิด การเรียนรู้นำไปสู่การอนุรักษ์ จากการสังเคราะห์การประยุกต์ใช้ “กลุ่มหลักคิด” ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรของชุมชนบ้านสันต้นแฟน จำนวน 9 หลักการ ดังนี้

1.1) หลักองค์รวม

1.2) หลักการมีส่วนร่วม

1.3) หลักการประโยชน์ส่วนรวม

1.4) หลักการปลูกป่าในใจคน

1.5) หลักการพึ่งพาตนเอง

1.6) หลักการพออยู่พอกิน

1.7) หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

1.8) หลักการความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อกัน

1.9) หลักการรู้ รัก สามัคคี

2) ชุดความรู้กระบวนการบริหารจัดการชุมชน (Process) เป็นการดำเนินการโดยพลังของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยกระบวนบริหารจัดการชุมชน จากการสังเคราะห์การประยุกต์ใช้ “กลุ่มหลักวิชา” ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรของชุมชนบ้านสันต้นแฟน จำนวน 7 หลักการ ดังนี้

2.1) หลักการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2.2) หลักการทำตามลำดับขั้นตอน

2.3) หลักองค์การหรือหน่วยงาน

2.4) หลักการไม่ติดตำรา

2.5) หลักบริการรวมที่จุดเดียว

2.6) หลักการใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

2.7) หลักการใช้อธรรมปราบอธรรม

3) ชุดความรู้หลักปฏิบัติสู่ความสำเร็จ เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการภูมิปัญญาของชุมชน กำหนดให้มีความเข้มแข็งของชุมชน จากการสังเคราะห์การประยุกต์ใช้ “กลุ่มหลักปฏิบัติ” ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรของชุมชนบ้านสันต้นแฟน จำนวน 7 หลักการ ดังนี้

3.1) ด้านสังคม

3.2) ด้านการเมืองและการปกครอง

3.3) ด้านองค์กรชุมชน

3.4) ด้านวัฒนธรรม

3.5) ด้านการเรียนรู้

3.6) ด้านเศรษฐกิจ

3.7) หลักการใช้อธรรมปราบอธรรม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น กระบวนการบริหารจัดการภูมิปัญญาของชุมชน จึงต้องอาศัยคนในชุมชนเป็นสำคัญเพราะการดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนนั้น ต้องอาศัยคนภายในชุมชนที่จะเป็นผู้กำหนดทิศทางและเป้าหมายแห่งความสำเร็จ โดยชุมชนควรดำเนินการตามเรื่องดังกล่าวข้างต้น ในการที่จะร่วมมือ ร่วมใจให้เกิดขึ้นตามความมุ่งหวังต่อไป ดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเพียงแนวทางหนึ่งที่ชุมชนอาจนำไปประยุกต์ใช้หลักการทรงงานตาม “หลักคิด หลักวิชา และหลักปฏิบัติ” ให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชนของแต่ละชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในทุก ๆ มิติที่ต้องนำไปสู่การบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ดังภาพที่ 3

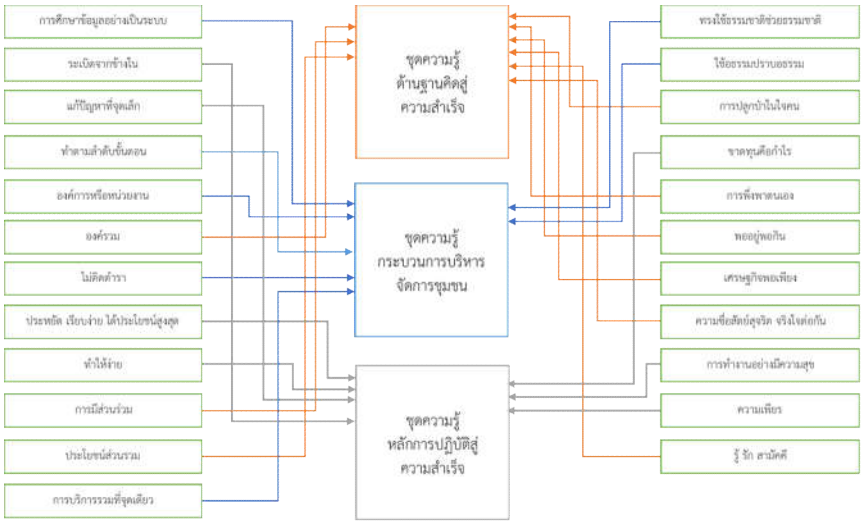

ภาพที่ 3 องค์ประกอบของเนื้อหาชุดความรู้การบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชน
ที่มา: จรูญ แดนนาเลิศ

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 จากผลการศึกษาบริบทชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงรายพบว่า ชุมชนมีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้นั้นเนื่องจากชุมชนมีระบบความสัมพันธ์อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

1) ด้านการเมืองและการปกครอง พบว่า ในอดีตชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับผู้นำที่มีอำนาจและบารมีในการปกครองที่ค่อนข้างเป็นแบบเผด็จการ สามารถจัดการปัญหาของชุมชนได้ในทุก ๆ เรื่อง โดยที่สมาชิกในชุมชนไม่มีส่วนร่วมคิดและการตัดสินใจ ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนอ่อนแอและเมื่อเวลาผ่านไปสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้มีความเข้าใจได้ยึดหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง มีการบริหารจัดการชุมชนโดยการมีส่วนร่วม โดยผ่านกระบวนการประชาคมของชุมชนมีการสร้างกฎ กติกา ระเบียบหรือข้อบังคับของชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย เป็นสังคมแบบเครือญาติ มีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่างๆ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

2) ด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน พบว่า ชุมชนยังคงยึดถือวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อร่วมกันอย่างเหนียวแน่น มีการสืบทอด อนุรักษ์ ฟื้นฟูให้คงอยู่คู่กับชุมชน มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ สู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะคนในชุมชนมีความรัก ความผูกพัน ความสามัคคีและมีจิตสำนึกความเป็นชุมชนร่วมมือกันในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนในการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชนี โตอาจ (2552) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองบ้านเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี การวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์โดยการร่วมมือกันของคนในชุมชนอย่างที่เคยร่วมมือกัน มาในอดีต การร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า ชุมชนมีอาชีพทางด้านการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุมชนมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก มีการปลูกพืชไร่ พืชผัก ผลไม้และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมหรือทำการเกษตรแบบผสมผสาน พอหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวชุมชนจะมีปัญหาการว่างงาน ไม่มีอาชีพเสริมรายได้จึงร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาโดยมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หาอาชีพเสริมรายได้หรือต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเช่นการจัดตั้งธนาคารข้าว กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ โรงสีชุมชน ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่สร้างการพึ่งตนเองของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ระพีพันธ์ ศิริสัมพันธ์ และรชพรรณ ฆารพันธ์ (2561) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การผลิตชุดความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับชุมชน: วิถีชีวิต วิถีพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า การเน้นพัฒนาแบบเป็นขั้นเป็นตอนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน คือ “พออยู่ พอกิน พอใช้ สร้างความร่มเย็นคืนกลับให้ระบบนิเวศ” นำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า โดยยังไม่เน้นการค้าขาย แต่เน้นการทำบุญ ทำทาน เก็บ รักษา แปรรูปไว้เป็นภูมิคุ้มกันตน สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงด้วยการ "ให้" จากนั้นจึงค่อยค้าขายเริ่มจากในชุมชน เพื่อสร้างฐานรากให้ยั่งยืนท้ายที่สุดบุญและทานจะนำมาซึ่งกัลยาณมิตรเป็นเครือข่ายในอนาคต

2.2 จากผลการศึกษาการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนมีการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านขั้นตอนการทรงงานตามศาสตร์พระราชาที่หลากหลาย แต่ที่

เห็นได้ชัดเจนคือ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการรวมกลุ่มเป็นกระบวนการเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาของชุมชน เมื่อเกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นผู้นำทั้งที่เป็นทางการและผู้นำกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนจะดำเนินการประชุมเพื่อปรึกษาหารือและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนสอดคล้องกับสถาบันเพื่อความเข้มแข็งให้ชุมชน

2.3 ผลการพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนบ้านสันต้นแฟน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่าเป็นรูปแบบชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาเป็นพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง มีการผสมผสานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจุดเริ่มต้นจากผู้นำเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมมีบทบาทที่สำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมพัฒนาในทุก ๆ ด้านของชุมชนสามารถประสานเชื่อมโยงความร่วมมือของคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาและร่วมกันจัดลำดับความสำคัญ ความจำเป็นและเร่งด่วนของปัญหา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขร่วมกันรวมทั้งค้นหาสาเหตุและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยกัน โดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามเข้ามาช่วยเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน สิ่งสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนได้รับการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังได้นั้น ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง จึงควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุก ๆ ด้าน มาใช้ในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการชุมชน จึงควรมีการศึกษาคุณลักษณะและศักยภาพของผู้นำชุมชน ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นรากฐานที่สำคัญในการบริหารจัดการชุมชนควรมีการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารจัดการชุมชนที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทเฉพาะแห่งด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียของชุมชนอย่างแท้จริง

3. รูปแบบชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบริหารจัดการภูมิปัญญาตามศาสตร์พระราชาของชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มได้อีกรูปแบบหนึ่ง ควรมีการวิจัยเพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบหรือพัฒนารูปแบบอื่น ๆ ที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งต่อไป

บรรณานุกรม

เดชา ปุญญบาล. (2560). 9 ตามรอยบาท ศาสตร์พระราชา. **วารสารสมาคมนักวิจัย,** 22(2), หน้า 13-19.

ระพีพันธ์ ศิริสัมพันธ์ และรชพรรณ ฆารพันธ์. (2565). การผลิตชุดความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับชุมชน : วิถีชีวิต วิถีพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารช่อพะยอม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, 29(1), หน้า 453.

รัชนี โตอาจ. (2563). **ความยั่งยืนของงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองบ้านเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** สืบค้นจาก http://wow.in.th/kFZW

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และสมชาย หิรัญกิตติ. (2545).**องค์การและการจัดการ.** กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

สมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2555).**รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย.** ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554).**การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.** กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **พระมหากษัตริย์นักพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2563). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับย่อ).** สืบค้นจาก http://library.nhrc.or.th/ulib/dublin.php?ID=10506